

УДК 811.161.2'373.612.2+81'38:821(477.87) Потушняк

ПИСКАЧ Ольга – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська, 14, Ужгород, 88000, Україна (olha.pyskach@uzhnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3858-6823>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.5>

Бібліографічний опис статті: Пискач, О. (2024). Генітивна метафора як один із важливих елементів мовотворчості письменника (на матеріалі поетичних творів Ф. Потушняка). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 59, 41–48, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.5>

ГЕНІТИВНА МЕТАФОРА ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ЕЛЕМЕНТІВ МОВОТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ Ф. ПОТУШНЯКА)

Анотація. Наукова розвідка присвячена дослідженню генітивної метафори в поетичній мовотворчості Федора Потушняка. Окреслено основні особливості генітивної метафори в поетичних текстах письменника на основі вивчення низки наукових праць відомих дослідників. Виявлено, що цей художній троп є одним із важливих мовних засобів, використовуваних для передачі образності висловлювання. Він заснований на вживанні граматичних конструкцій зі словами, які вказують на певну відмінкову належність, але вони у складі генітивної метафори мають такі відтінки значень, що виходять за межі простої вказівки на віднесеність до того чи того відмінка. У результаті дослідження доведено, що генітивні метафори можуть містити неявні чи явні зв'язки між об'єктами, створюючи додаткові пласти образних, асоціативних і символічних значень. Вплив генітивних метафор на мовну тканину художніх творів Ф. Потушняка досить значний. Вони допомагають відобразити складні поняття чи зв'язки між різними явищами, предметами, поняттями тощо. Генітивні метафори в мовотворчості Ф. Потушняка відображають художній світ письменника як зрозумілим й доступним для сприйняття, так і порушуючи складні мисленнєві процеси, що дають змогу витворити власну картину висновків. Крім того, генітивна метафора має здатність переосмислення наявних метафорних конструкцій, збагачуючи мовну систему новими можливостями виразності, образності й влучності вираження думок і почуттів. Вона відіграє важливу роль у становленні й розвитку мови, сприйнятті й розумінні навколишнього світу. У статті проаналізовано результати теоретичних досліджень сучасних учених, які вивчають основні аспекти генітивної метафори. Виявлено особливості генітивної метафори в мовотворчості Ф. Потушняка та окреслено її вплив на формування письменницького індивідуального мовного стилю.

Ключові слова: генітивна метафора, мовна особистість, мовотворчість, поетичне мовлення, Федір Потушняк, семантика, художній твір.

PYSKACH Olha – Candidate of Philology, Associate Professor at the Ukrainian Language Department, State University «Uzhhorod National University», 14 Universytetska str., Uzhhorod, 88000, Ukraine (olha.pyskach@uzhnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3858-6823>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.5>

To cite this article: Pyskach, O. (2024). Genityvna metafora yak odyin iz vazhlyvykh elementiv movotvorchosti pysmennyka (na materialy poetychnykh tvoriv F. Potushnyaka) [Genitive metaphor as one of the important elements of the writer's speech-making (based on the poetic works of F. Potushnyak)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a*

collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 59, 41–48, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.5> [in Ukrainian].

GENITIVE METAPHOR AS ONE OF THE IMPORTANT ELEMENTS OF THE WRITER'S SPEECH-MAKING (BASED ON THE POETIC WORKS OF F. POTUSHNYAK)

Summary. *The research is devoted to the study of the genitive metaphor in Fedir Potushnyak's poetic language. The main features of the genitive metaphor in the poetic texts of the writer are outlined on the basis of the study of a number of scientific works of well-known researchers. It was found that this artistic trope is one of the important linguistic means used to convey the imagery of the statement. It is based on the use of grammatical constructions with words that indicate a certain class affiliation, but they, as part of a genitive metaphor, have such nuances of meaning that go beyond a simple indication of belonging to one or another case. As a result of the research, it is proved that generative metaphors can include implicit or explicit connections between objects, creating additional layers of figurative, associative and symbolic meanings. The influence of genitive metaphors on the linguistic fabric of F. Potushnyak's artistic works is quite significant. They help to display complex concepts or connections between various phenomena, objects, concepts, etc. Genitive metaphors in F. Potushnyak's language work reflect the writer's artistic world in a way that is understandable and accessible for perception, as well as disrupting complex thought processes that make it possible to create one's own picture of conclusions. In addition, the genitive metaphor has the ability to reinterpret existing metaphorical constructions, enriching the language system with new possibilities of expressiveness, imagery and aptness of expressing thoughts and feelings. It plays an important role in the formation and development of language, perception and understanding of the surrounding world. The article discusses the results of theoretical research by modern scientists who study the main aspects of genitive metaphor. On the basis of theoretical knowledge, the peculiarities of the genitive metaphor in F. Potushnyak's speech-making are revealed and its influence on the formation of the writer's individual language style is outlined.*

Key words: *genitive metaphor, linguistic personality, language creation, poetic speech, Fedir Potushnyak, semantics, artistic work.*

Постановка проблеми. Генітивна метафора – письменницький творчий прийом дешифрування асоціативного й образного смислу у художньому тексті. Вона являє собою сполучуваність двох іменників у називному й родовому відмінках, що відзначаються продуктивністю формування креативного мислення, а також інструментом естетизації вторинної семантики в індивідуально-авторському баченні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у збагачення знань про метафору в різних її аспектах належить як українським, так і закордонним науковцям. Так, метафори в поетичних творах вивчали Т. Єщенко, Л. Кравець, О. Лященко, Л. Пустовіт, Н. Слобода та ін.; метафору як засіб вторинної номінації досліджували Г. Воробйова, А. Гаврилюк, М. Ковальчук, Л. Марчук, Г. Панчук, Т. Сакулєнко, Л. Скалозуб, О. Тараненко, Л. Тиха, О. Хорошун та ін.; ґрунтовні дослідження метафори в публіцистиці, пері-

одиці, бізнес-дискурсі, суспільно-політичному й художньому дискурсах виявляємо в розвідках О. Акастьолової, М. Антонівської, О. Балабан, Н. Варич, Д. Вовчок, Х. Дацишин, І. Дегтярьової, Л. Дмитришин, Р. Дубровського, М. Жиліної, Т. Терещенка та ін.

Інтерес учених до метафоричного феномену як мовного явища постійно зростає. Про це свідчать численні наукові розвідки таких учених, як Л. Андрієнко, Б. Болквадзе, О. Вербицька, А. Вежбицька, Г. Ільїна, А. Купіна, Л. Макаренко, В. Миргородська, І. Нечитайло, О. Потебня, О. Тимченко, О. Тищенко, А. Ткаченко, А. Шамота, Л. Яковенко та ін.

Особливості генітивної метафори, описані в наукових дослідженнях, відкривають її як одну з можливостей, що допомагає уявити письменницьку мовотворчість, зробити її більш експресивною й колоритною. Проте наявні філологічні студії не вичерпують усіх дослідницьких можливостей необмеженого потенціалу метафори. Власне цим

умотивуємо **актуальність** нашої наукової розвідки. **Мета роботи** – дослідження генітивної метафори в мовотворчості Ф. Потушняка, яка є виразним маркером репрезентації мовної особистості письменника. Реалізація зазначеної мети передбачає виконання таких **завдань**: зафіксувати генітивну метафору в поетичній мовотворчості Ф. Потушняка; покласифікувати виявлені мовні засоби; визначити роль і функції генітивної метафори з творенні художніх образів.

Виклад матеріалу. Актуальність вивчення генітивної метафори в сучасному мовознавстві є беззаперечною. Так, у лінгвістиці почали з'являтися різні терміни на її позначення, частково їх можна вважати синонімічними: метафори-порівняння, субстантивовані двочленні метафори, субстантивовані словосполучення з родовим відмінком тощо. Чимало науковців генітивну метафору співвідносять і класифікують як порівняння, пояснюючи це порядком розміщення її частин та виразністю конструкцій із залежним родовим компонентом у порівнянні з іншими типами порівняльних конструкцій. Проте ми, досліджуючи мовотворчість письменника, спираємось саме на генітивну метафору в низці тропеїчної різноманітності образних мовних засобів.

Метафора є важливим складником мовотворчості відомого закарпатського письменника Ф. Потушняка. На відміну від дієслівної метафори, яка є чисельнішою в мовотворчості письменника, генітивна метафора в поетичному тексті створює новаторський ефект художньої новизни й виконує притаманну їй функцію естетизації художнього мовлення.

Генітивна метафора – це, за В. Д. Стареченюк, «метафорична двочленна конструкція з родовим відмінком. На першому місці в таких конструкціях є іменник у називному відмінку (рема, головний образний і смисловий фокус метафори, її суб'єкт), а на другому місці – іменник у родовому відмінку (тема всієї конструкції)» (Цит за Стефурак, 2022, с. 34). Разом з тим, проаналізувавши низку наукових розвідок, доходимо висновку про те, що генітивні метафори умовно поділяють на дві категорії: до першої відносять ті, що виконують функцію номінації (називають

предмети, явища тощо), до другої – ті, які виконують функцію оцінки. Генітивна метафора, у якій закладена функція номінації, відображає реальність і спирається на безпосереднє чуттєве сприйняття й порівняння з зовнішнім світом чи його предметами. До цієї групи метафор відносять ті, які описують природні явища, характеристики людей та інші подібні аспекти. До генітивних метафор, що виконують оцінну функцію, належать метафори, які містять аксіологічні (ціннісні) елементи. Відображаючи емоційний стан людини, її почуття тощо, вони водночас і оцінюють певні явища. Незалежно від групи, до якої належить та чи та метафора, важлива роль у її функціонуванні належить саме іменнику. Він, завдяки своїй номінативній функції, разом з іншими частинами мови конкретизує ознаку предмета. У конструкціях із генітивом креативна якісна ознака може бути виражена навіть у випадках, коли іменник не поєднується з дієсловом чи прикметником.

«Художні еталони, асоціативно-образні норми і стереотипи національного світорозуміння транслюються у міжпоколінньому відтворенні через метафору, у зв'язку з цим вона постає базою творчого лінгвокультурного процесу» (Єщенко, 2018, с. 5). Теорія метафори, а також дослідницький матеріал засвідчують її різноманітність. Так, Л. Пустовіт класифікує метафори за компонентним складом на прості (двочленна метафора), ускладнені (тричленна метафора – з розгорнутою семантикою одного або двох компонентів) та складні (багаточленна метафора, що містить кілька семантичних ядер) (див.: Пустовіт). Наприклад: *віз життя* – проста (двочленна метафора), *квіти ночі хмурі* – ускладнена (тричленна метафора, у якій розгорнуто семантику одного з компонентів), *години зродження і скону* – складна (багаточленна метафора, що містить кілька семантичних ядер). Пор.: «Йде *віз життя* поволі в далі, / Ще не збагнув ти, що в порі, / Оглянешся – перед тобою / Стоїть вже осінь на дворі» (Потушняк, 2007, с. 28), «Таємний гість крадеться в ночі, / Кругом мури, мури... / В присподнім синії лучі / І *квіти ночі хмурі*...» (Потушняк, 2007, с. 32), «Є тайна книга у богів, / Вона чужая розуму людському, / В ній і числа всіх віків, / *Години зродження і скону*» (Потушняк, 2007, с. 34).

О. Штонь, проаналізувавши низку наукових розвідок, зауважує, що «у наукових працях мова йде насамперед про метафоричні конструкції, які, функціонуючи в поетичних текстах, не лише відображають соціальні та художньо-естетичні цінності суспільства, а також відтворюють особливості авторського світобачення, моделюють індивідуальну мовну картину світу окремого митця» (Штонь, 2021, с. 215).

Особливо увагу зосередимо на простих і ускладнених генітивних метафорах, з огляду на їх переважання у мовотворчості Ф. Потушняка. Прості генітивні метафори є тропеїчними структурами, які чітко виражені й семантично з'єднані двома іменниками (іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку). Прикладами простих двочленних генітивних метафор у мовотворчості Ф. Потушняка є такі: *гомін дня, життя світа, синява ночі, живчик світа, лиця зір, злото нив, сяйво свіч, сонце нив, ангел смерті, келих надії, вод глибінь, примари місяця, тьма глибин, затоки хвилин, долоні гір, думи зір, дзвони ночі, ніч отрути, сльоза радості, крила смерті, грані ночі, подих трав* та ін. Пор.: «Йдуть сани в даль. Леядне рівне поле, / І гомін дня зітхнув ще з-під землі» (Потушняк, 2007, с. 32), «Тут кожна буква він один, / Життя її писало світа» (Потушняк, 2007, с. 34), «В кімнаті було тише й тише, / Синява ночі йшла імла» (Потушняк, 2007, с. 38), «О хто пізнає тайну дум, / Простір і море, живчик світа» (Потушняк, 2007, с. 40), «І тихо шепотом нездійсненним / Знялися срібні лиця зір» (Потушняк, 2007, с. 41), «Ясне злото нив хвилює, / Сонні духи, даль і сяй» (Потушняк, 2007, с. 43), «І кинув клич хтось в далях, / Погасло сяйво свіч» (Потушняк, 2007, с. 45), «Серед простору сонце нив / Замовкло – заклик монотонний» (Потушняк, 2007, с. 47), «І хто устоїть їхній силі; / І ангел смерті у лучах» (Потушняк, 2007, с. 49), «Білі лелії – ніжні лелії, / Повен налитий келих надії» (Потушняк, 2007, с. 52), «Ранком підеш в дорогу далечінь... / І ряд мостів, під ними вод глибінь» (Потушняк, 2007, с. 52), «Примари місяця зійшли, / За гори сині западають» (Потушняк, 2007, с. 54), «І ніч, і зорі, й чорна тьма глибин / Заходять в скриті затоки хвилин» (Потушняк, 2007, с. 57), «В долоні гір скотились думи зір, / В непізнані,

невідомі дороги» (Потушняк, 2007, с. 57), «Стихла пісня, дзвони ночі / В дальнім полю голосні» (Потушняк, 2007, с. 60), «І мертвих рік крізь ніч отрути / Нове світів кільчить сів'я» (Потушняк, 2007, с. 60), «По обличчю постарілим ночі / Сльоза тепла радості стіка» (Потушняк, 2007, с. 61), «Століття знов ожили тони, / Шумлять над полем крила смерті» (Потушняк, 2007, с. 62), «Лебеді линуць – гасне ясний слід / І грані ночі обійма хлоп'ятко» (Потушняк, 2007, с. 63), «В золотому ожереллю / Никне подих свіжих трав» (Потушняк, 2007, с. 64).

Ускладнені генітивні метафори представляють собою тропеїчні структури, до яких семантично органічно включено третій компонент. Такі метафори рідко трапляються в «чистому» вигляді в тексті, оскільки зазвичай розширені за рахунок прикметників і часто поєднуються з дієсловами або іншими мовними одиницями (Стефурак, 2022, с. 34). Додавання певних атрибутів розширює виразність метафори як тропа, а в деяких випадках він стає незамінним, підкреслюючи асоціативність метафоричного значення. Проілюструємо ускладнені генітивні метафори прикладами із поетичної мовотворчості Ф. Потушняка. Наприклад: *голос смілих кос, дикий вітру свист, ясний сонця водопад, мертві вогні доріг, лінійних заплетів луна, огні ідей високих, щастя давніх літ, горе давніх літ, дивне Бога слово, закон вод глибоких, лиця зір високих, дотик тайної руки, співи днів незнаних, сні зеленіх вечорів, кривава миска днини, перстені золотого ранку, пристань хижих снів, гомін згаслих повітрень, проміння зір живучі, небес таємність синю, серця біль глибокий, срібні чаші вдари, блиски мудрі слів, сонні хори духів, ожерелля тихих снів, незримі брови снів* та ін. Пор.: «І гуляє над полями / Голос смілих кос» (Потушняк, 2007, с. 25), «І сади пожовкли, / Жовкне в дубі лист, / Всюди розлягаєсь / Дикий вітру свист» (Потушняк, 2007, с. 29), «В лелійнім сні полів вечірніх / Згасає ясний сонця водопад» (Потушняк, 2007, с. 33), «Мертві вогні доріг нагірних, / Й самітні мрії лунних хат» (Потушняк, 2007, с. 34), «Лінійних заплетів луна / Іде без повного закону» (Потушняк, 2007, с. 35), «Через огні ідей високих / Взирає Бог на землю в сні» (Потушняк, 2007, с. 38),

«Нема виходу, вижу ніт, / І так мрачної ночі, / Не жду я *щастя давніх літ*, / Не вижу твої очі» (Потушняк, 2007, с. 43), «Завмерли в душах стони / *І горе давніх літ*» (Потушняк, 2007, с. 45), «Вірю в *дивне Бога слово*, / Що воскресну на землі» (Потушняк, 2007, с. 46), «І як відвічна тайна тут, / Так закон вічний вод *глибоких*, / За днями тил дні пливуть / І ясні лиця *зір високих*» (Потушняк, 2007, с. 47), «На тихому безлюдному просторі / Спочинув *дотик тайної руки*» (Потушняк, 2007, с. 57), «В снах зелених вечорів / Тихі *співи днів незнатних*. / О твої з огнів туманних / *Сни зелених вечорів!*» (Потушняк, 2007, с. 57), «*Кривав миска днини* в ранні / Вливається вікна розлогі» (Потушняк, 2007, с. 59), «*Перстені золотого ранку* / Розкинуті у неотмінне» (Потушняк, 2007, с. 59), «Простягнулась далеччу рука, / В тиху *пристань хижих снів півночі*» (Потушняк, 2007, с. 61), «*Гомін скритий згаслих повітрюль*, / Тихий південь рідної країни...» (Потушняк, 2007, с. 61), «І Голем знов іде в святиню, / *Проміння зір знову живучі*, / І крізь *небес таємність синю* / Вона глядить у сонні тучі» (Потушняк, 2007, с. 62), «*Забутий цвіт у книзі снів / І серця біль глибокий*» (Потушняк, 2007, с. 62), «І ніч прийшла, немов гроша / *У срібні чаші вдари*» (Потушняк, 2007, с. 63), «Крізь ніжний дотик, *блиски мудрі слів*, / Крізь запах нив, осінній юний спокій» (Потушняк, 2007, с. 63), «*Сонні хори духів* тамо, / Понад дальніми полями» (Потушняк, 2007, с. 64), «В мозку невідомо грає / *Ожерелля тихих снів*» (Потушняк, 2007, с. 64), «І пливуть, пливуть, пливуть / *У незримі брови снів*» (Потушняк, 2007, с. 64).

Виокремлені генітивні метафори з поетичної мовотворчості Ф. Потушняка вказують на те, що на основі метафоричних перенесень найбільша їх кількість сформована поєднанням іменника-назви неістоти з іменником-назвою істоти. Важливо наголосити також на тому, що генітивні метафори в поетичному тексті виконують низку важливих функцій. Зважаючи на особливості генітивної метафори в мовотворчості Ф. Потушняка, висновуємо, що невід'ємною є її асоціативно-образна функція. Вона полягає в тому, що має здатність викликати низку асоціативних зв'язків, а також є інструментом вираження різноманітних образів. Крім цього, цікаві

генітивні метафори використовує письменник і при утворенні порівнянь, підкреслюючи в такий спосіб оцінну функцію генітивної метафори й формуючи аксіологічний образ. Наприклад: *стогін ночі, мертва ока синь, безмежна озер глибина, біг гірських отар, сон желання* та ін. Пор.: «Метіль у полі – *стогін ночі*» (Потушняк, 2007, с. 32), «Вже озера, як *мертва ока синь*, / Здригнулась вся земля від стріл і клинь...» (Потушняк, 2007, с. 36), «*Безмежна озер глибина*, / Неначе море у просторі» (Потушняк, 2007, с. 40), «Далекий *біг гірських отар* / В просторах зник, як *сон желання*» (Потушняк, 2007, с. 53).

Спостерігаємо, що ускладнена генітивна метафора постає в поетичних текстах Ф. Потушняка завдяки поєднанню її основних компонентів із прикметником. «Хоча метафора в генітивній конструкції й містить у собі відхилення від норми звичної сполучуваності, все ж спирається на існуючі в сучасній українській мові нормативні моделі: залежне слово, що стоїть у генітиві, завжди уточнює опорне слово. Специфіка уточнення у більш загальному вигляді пов'язана з категоріальною належністю опорного слова. Предикати (та їхні семантичні деривати) уточнюються позначенням учасників ситуації» (Єщенко, 2018, с. 233).

Генітивна метафора має здатність утворювати велику кількість семантичних зв'язків. З погляду семантики виділяємо такі типи генітивних метафор у мовотворчості Ф. Потушняка: генітивні метафори з семантикою «зовнішність»: *долоні гір, дотик тайної руки, лиця зір високих, незримі брови снів*; генітивні метафори з семантикою «почуттів, відчуттів та станів людини»: *думи зір, кривава миска днини, ніч отрути, подих трав, пристань хижих снів, серця біль глибокий, сни зелених вечорів*; генітивні метафори з семантикою «явища природи»: *грані ночі, небес таємність синю, перстені золотого ранку, примари місяця, проміння зір живучі, синява ночі, сонце нив, сонця водопад*; генітивні метафори на позначення абстрактних понять: *ангел смерті, блиски мудрі слів, горе давніх літ, живчик світа, життя світа, келих надії, крила смерті, огні ідей високих, сльоза радості, щастя давніх літ*; генітивні метафори з семантикою «темпоральні назви»: *вогні*

доріг, вод глибинь, закон вод глибоких, затоки хвилин, тьма глибин, срібні чаші вдари, сяйво свіч; генітивні метафори з семантикою «звук»: голос кос, гомін дня, гомін згаслих повітрень, дзвони ночі, ожерелля тихих снів, свист вітру, сонні хори духів, співи днів незнатних.

Зазначимо, що генітивні метафори можна класифікувати за багатьма критеріями. Їхню багатогранність спостерігаємо, досліджуючи поетичну мовотворчість Ф. Потушняка. Зокрема, це антропоморфні генітивні метафори (найменування людини, частин її тіла, ознак, дій тощо вжито на позначення об'єктів інших предметних сфер), зооморфні генітивні метафори (протилежні до антропоморфних: назви тварин, їхніх частин, ознак та дій використано на позначення сутностей інших предметних сфер), ботаноморфні генітивні метафори (вони базуються на метафоричному перенесенні найменування рослин та їх частин), квантитативні генітивні метафори (метафоричне перенесення відбувається на основі кількісної схожості чого-небудь), темпоральні генітивні метафори (метафоричне перенесення має за підґрунтя філософську категорію часу), квалітативні генітивні метафори (вказують на характерну сумісну ознаку, в основному зі значенням кольору), концептуальні генітивні метафори (метафоричне перенесення структурує світосприйняття персонажа чи автора), когнітивні генітивні метафори (метафоричне перенесення інтерпретує детерміновану дійсність), психологічні генітивні метафори (метафоричне перенесення утворене на основі внутрішнього стану людини, її емоцій, переживань). Таким чином, можемо говорити про те, що генітивна метафора в поетичній мовотворчості Ф. Потушняка є частотною і полісемантичною.

Л. Тиха, досліджуючи лексико-семантичні та граматичні особливості творення метафор, наголошує на тому, що «серед генітивних метафор варто виділити такий їх вид, як відтворення місця подій, локалізації дії в просторі, а особливо – різні вияви процесів абстрактних: інтелектуальної сфери, пам'яті, почуттів» (Тиха, 2012, с. 48).

Однією з важливих властивостей генітивної метафори є її образне опредметнення ознак (див.: Дядчук, Пустовіт, 1983), яке «полягає в тому, що семема слів-каталізаторів пере-

дає сему чи зчеплення сем в семему номінації опредметненого поняття, унаслідок чого на поетичній палітрі утворюється нова смислова інновація» (Єщенко, 2010, с. 229). «Уподібнення людських якостей, абстрактних категорій, мисленнєвих і психічних процесів до явищ предметного, речового світу, а також до матеріальних результатів діяльності людини (артефактів) є зворотним вектором розгортання асоціативних планів у художньому мовленні щодо семантико-стилістичного процесу оживлення...» (Єщенко, 2018, с. 182). У поетичній мовотворчості Ф. Потушняка в межах його індивідуально-авторських метафоричних перенесень виокремлюємо художні образи, утворені шляхом переосмислення світосприймання, де наявне суттєве опредметнення ознак. За ключовими словами виділяємо низку тематичних груп генітивних метафор опредметнення. Наприклад: генітивні метафори, до складу яких входить термінологічна лексика (*формула розлуки*); генітивні метафори-опредметнення, у яких ключові слова – назви посуду (*келих надії, миска днини, ожерелля тихих снів*); образно-художні парадигми, до складу яких входять назви їжі, страв (*родзинка сонця, мед тиші*); генітивні метафори, де ключові слова – назви текстильних виробів, одягу, взуття, їх частин (*марля снігів, оксамит снів*); образні генітивні метафоричні парадигми, що містять лексику на позначення споруд та їхніх частин (*лабіринт снів, криниця очей*); генітивні метафори, ключові слова яких – назви речовин та матеріалів (*камінь одноманітності, смарагди трав*); образні генітивні метафоричні парадигми, які містять лексику, що ідентифікує паперові вироби, поняття друкарства та писемності (*літопис серця, обгортка грудня*); генітивні метафори-опредметнення, ключовими словами яких постають назви транспорту та його частини (*віз життя, весла душі*); генітивні метафори, що містять назви мистецьких понять (*акорд долі, реєстр тиші*); генітивні метафори-опредметнення ознак, ключовими словами яких є назви предметів побуту (*попільниця неба, коромисло ока*); образні генітивні метафоричні парадигми, до складу яких входять ключові слова, які відбивають економічну сферу життєдіяльності людини (*гріш землі, монета сонця*); образні метафоричні парадигми, утворені

за допомогою слів, уживаних на позначення місткості та її параметричних характеристик (*дно серця, провалля душі*); метафори, ключові слова яких – назви географічних об'єктів, явищ природи, астральних тіл (*туман історії, сузір'я днів*).

Висновки. Проведене дослідження дало змогу виявити й описати генітивну метафору в поетичній мовотворчості Ф. Потушняка. Генітивна метафора – складне лінгвістичне утворення, що має значний вплив на мовомислення й світосприйняття. В аспекті вивчення письменницької мовотворчості генітивна метафора є критично важливою як для розуміння й аналізу мовних конструкцій, так і для вивчення мовної особистості письменника. У зв'язку з цим вивчення формальних

і структурних аспектів генітивної метафори в мовотворчості письменника розширює горизонти лінгвістичних досліджень тропеїчної структури художніх творів на основі метафорних перенесень. Зазначимо, що в основі генітивної метафори досліджуваних поетичних творів Ф. Потушняка лежать когнітивні механізми та концептуальні моделі метафорних перенесень. У результаті проведеного дослідження окреслено також семантичні відтінки, які свідчать про полісемантичність генітивних метафор у мовотворчості Ф. Потушняка. Осмислення та дослідження цієї теми дасть змогу розкрити глибину мовних зображально-виражальних засобів поетичної мовотворчості та збагатить розуміння мовно-літературного процесу загалом.

ЛІТЕРАТУРА

- Дятчук В., Пустовіт Л. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. Київ, 1983. С. 132–142.
- Ещенко Т. Семантико-стилістичні типи метафор : теоретичний аспект. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Т. 28. Донецьк, 2010. С. 224–239.
- Ещенко Т. Текстово-антропоцентричний вимір метафори українських поетів 1990-х: монографія. Київ, 2018. 352 с.
- Потушняк Ф. Мій сад / упоряд. Д. Федака. Ужгород, 2007. 576 с.
- Пустовіт Л. Засоби вираження метафори. URL : kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-3.pdf
- Стефурак Р. Генітивна метафора – конститутивний елемент художнього тексту Марії Ткачівської (на матеріалі роману «Княгиня Острозька»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. Київ, 2022. Том 33(72). № 2. Ч. 1. С. 33–38.
- Тиха Л. Метафора Михайла Григоріва: лексико-семантичні та граматичні особливості творення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ, 2012. Вип. 9. С. 46–49.
- Штонь О. Структурно-семантична специфіка метафор у поетичному дискурсі Петра Сороки. *Записки українського мовознавства*. Одеса, 2021. Вип. 28. С. 214–220.

REFERENCES

- Diatychuk, V., Pustovit, L. (1983). *Semantychna struktura i funktsionuvannia leksyky ukrainskoi literaturnoi movy [Semantic structure and functioning of the vocabulary of the Ukrainian literary language]* (pp. 132–142). Kyiv [in Ukrainian].
- Potushnyak, F., Fedak, D. (Comp.) (2007). *Mii sad [My garden]*. Uzhhorod [in Ukrainian].
- Pustovit, L. *Zasoby vyrazhennia metafory [Means of metaphor expression]*. Retrieved from: kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-3.pdf [in Ukrainian].
- Shton, O. (2021). *Strukturno-semantychna spetsyfika metafor u poetychnomu dyskursi Petra Soroky [Structural and semantic specificity of metaphors in the poetic discourse of Peter Soroka]*. *Zapysky ukrainskoho movoznavstva – Notes of Ukrainian Linguistics* (Issue 28), (pp. 214–220). Odesa [in Ukrainian].
- Stefurak, R. (2022). *Genityvna metafora – konstytutyvnyi element khudozhnoho tekstu Marii Tkachivskoi (na materialii romanu «Kniahynia Ostrozka») [Genitive metaphor is a constitutive element of the artistic text of Maria Tkachevska (based on the novel “Princess Ostrozka”)]*. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Series: Philology. Journalism, 2* (Vol. 33(72)), (Ch. 1), (pp. 33–38). Kyiv [in Ukrainian].
- Tykha, L. (2012). *Metafora Mykhaila Hryhoriva: leksyko-semantychni ta hramatychni osoblyvosti tvorennia [Mykhailo Hryhoriv's metaphor: lexical-semantic and grammatical features of creation]*. *Naukovyi*

chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni MP Drahomanova. Seriiia 10: Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov. Series 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language (Issue 9), (pp. 46–49). Kyiv [in Ukrainian].

Yeshchenko, T. (2010). Semantyko-stylistychni typy metafor: teoretychnyi aspekt [Semantic and stylistic types of metaphors: theoretical aspect]. *Donetskyi visnyk Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka – Donetsk Bulletin of the Scientific Society named after T. Shevchenko* (Vol. 31), (pp. 224–239). Donetsk [in Ukrainian].

Yeshchenko, T. (2018). *Tekstovo-antropotsentrychnyi vymir metafory ukrainskykh poetiv 1990-kh: monohrafiia [Text-anthropocentric dimension of metaphor of Ukrainian poets of the 1990-s: monoraphy]*. Kyiv [in Ukrainian].